

УДК 338.45

І. М. Лицур,

д. е. н., ДУ «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України», м. Київ

Ю. В. Лимич,

аспірант, ДУ «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України», м. Київ

ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

І. М. Lytsur,

Doctor of Science, "Institute of Environmental Economics and Sustainable Development of NAS of Ukraine", Kyiv

Y. V. Lynych,

postgraduate, "Institute of Environmental Economics and Sustainable Development of NAS of Ukraine", Kyiv

FACTORS OF INNOVATION-INVESTMENT POLICY FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT

У статті розглянуто основні чинники інноваційно-інвестиційної політики сталого розвитку. Виділено основні методи державного регулювання економіки. Згруповано автором основні ключові чинники, які впливають на інноваційно-інвестиційний потенціал.

The article reviews the main factors of innovation and investment policy of sustainable development. The basic methods of state regulation of the economy. Grouped main author of key factors influencing the innovation and investment potential.

Ключові слова: чинники інноваційно-інвестиційного потенціалу, сталий розвиток, державне регулювання, інноваційно-інвестиційна політика.

Keywords: factors of innovation and investment potential, sustainable development, government regulation, innovation and investment policy.

Постановка проблеми. Суттєві труднощі, з якими останнім часом стикається національна та світова економіка, як ніколи підкреслюють необхідність підвищення уваги суспільства, бізнесу та держави до проблем інноваційно-інвестиційного розвитку. В умовах суттєвого загострення боротьби за ринки збуту, обмеженості доступу до фінансових ресурсів, найбільші шанси на мінімізацію втрат та швидке відновлення економічних показників матимуть насамперед ті країни, які змогли вибудувати високоефективну економіку, засновану на постійному вдосконаленні виробничих процесів, створенні інноваційної продукції, оптимізації систем управління, високій інноваційній культурі населення загалом та управлінських кіл зокрема.

На сучасному етапі розвитку від системи державного управління вимагають не тільки сприяння залученню інвестицій з усіх можливих джерел, а й контроль за їх цільовим використанням, що дає змогу активізувати як виробничі і технологічні чинники економічного розвитку, так і соціальні, наукові, організаційні, природні.

Разом з тим створити нову державну інноваційно-інвестиційну політику вищого рівня технологічного розвитку неможливо на морально застарілій виробничій базі, зношеному устаткуванні промислових підприємств і наукових центрів.

В Україні дотепер не створено обґрунтованої системи підтримки інноваційно-інвестиційної діяльності. Це стало однією з причин катастрофічного спаду інноваційно-інвестиційної активності в країні, який перевищує темпи зниження показників економічного розвитку. Ключовим напрямом на шляху прискорення темпів економічного зростання є активізація інноваційно-інвестиційних процесів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Різні аспекти державної інноваційної та інвестиційної політики досліджуються у наукових працях Г. П. Андрєєвої, Т. В. Белаш, І. Ю. Бережної, В. Г. Бодрова, В. Т. Прушківського, О. І. Амоша, В. М. Гейця, В. П. Федорено [1-8]. Огляд наукових робіт та досліджень вітчизняних учених показав недостатність уваги до такого актуального питання, як інноваційно-інвестиційна політика сталого розвитку, яке за сучасних реалій набуває особливої значимості, оскільки саме зараз перед керівництвом держави постає завдання визначення напрямів та інструментів виходу з кризового стану, подальшого економічного розвитку, розробки державної економічної політики, заходів державного регулювання для досягнення позитивних зрушень в економічній системі й забезпечення сталого розвитку.

Формування цілі статті. З огляду на зазначене вище, метою статті є проаналізувати особливості сучасного стану інноваційно-інвестиційної державної політики з метою визначення основних чинників, що впливають на інноваційно-інвестиційний потенціал сталого розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інноваційний тип економічного розвитку дедалі більше стає тим фундаментом, який визначає економічну міць країни та її перспективи на світовому ринку. У країнах, що належать до числа інноваційних лідерів, спостерігаються висока концентрація найбільш рентабельних видів бізнесу (з найвищим вмістом доданої вартості в ціні продукту), переважно високотехнологічна структура національного виробництва, виведення за межі країни промислово-технологічного циклу виробництва, які є еколого-, ресурсномісткими тощо, зосередження найбільших фінансових потоків [8].

Інновативність підприємств в цілому залежить від різних зовнішніх і внутрішніх факторів.

До внутрішніх факторів відносяться наявність сприятливих економічних, організаційних, психологічних, кадрових і технічних умов для інновацій.

Важливою ланкою в підтримці інноваційних ініціатив на підприємстві є і інформаційний аспект, то є місце взаємодії інформації про нововведення в системі прийняття рішень на підприємстві.

Тоді як зовнішні фактори, пов'язані з:

- розвиненістю ринкових відносин;
- станом фінансово-економічної системи;

- соціально-економічним і політичними факторами;
- наявністю або відсутністю сприятливого інноваційного клімату та підтримки з боку держави;
- позиціонуванням підприємства в галузі;
- характеристиками самої галузі;
- розвиненістю відповідної інфраструктури місця розташування підприємства.

Інноваційна сприйнятливість є складова частина інноваційного потенціалу, що відображає здатність підприємства реалізувати і застосовувати новачі.

Науковий потенціал підприємства – також складова частина інноваційного потенціалу, що відображає можливість генерації, розробки нововведень для власних потреб підприємства [8].

Науковий потенціал – є характеристика підприємства, безпосередньо залежить від внутрішніх чинників. Серед яких виділяються кадровий, технічний фактори, а також соціально-психологічний клімат у колективі, його структурний і соціокультурний потенціал, фінансування НДКР на підприємстві.

У цей час в Україні можливо виділити наступні рівні відносин в області науково-технічної й ІТ-сфери:

- макроекономічний (державний) рівень;
- мезоекономічний (державний) рівень;
- мікроекономічний (підприємств (організацій)) рівень.

На макроекономічному (державному) рівні визначаються мета, завдання, принципи, соціально-економічна політика, пріоритети розвитку країни в цілому, напрямки її розвитку, підготовлюються й реалізуються державні програми й проекти, здійснюється державна підтримка проектів, що мають національне значення й спрямованих на вирішення конституційних завдань [4; с. 410].

На мезорівні її система повинна забезпечувати збалансоване проведення державної політики в регіоні, власної її політики регіону, а також забезпечувати міжрегіональне її співробітництво.

На мікроекономічному рівні здійснюється розробка й випуск інноваційної продукції, виявляються послуги із забезпечення ІІІ, за допомогою створених відповідних структур (професійні саморегульовані організації підприємців і т.п.) узгоджуються інтереси взаємодіючих промислових підприємств, створюються й реалізуються її проекти.

У відповідність із об'єктивно обумовленою тенденцією розширення обсягу повноважень регіонів України пріоритетне значення в області науково-технічної й ІТ-сфери здобуває державний рівень і як наслідок, державна її система.

Діяльність держави в сфері науки, техніки й інноваційно-інвестиційної діяльності, обумовлена його інтересами й можливостями, дозволяє вирішувати тільки частину завдань, пов'язаних з використанням і розвитком науково-технічного й ІТ-потенціалу регіону. Не менша доля обов'язків і відповідальності за вирішення цих завдань лягає на самі регіони [6].

Зокрема визначені наступні повноваження органів державної влади України в області формування й реалізації державної її політики:

1) до повноважень органів державної влади України відносяться:

- прийняття законів і інших нормативних правових актів, розробка й проведення єдиної державної її політики;
- вибір пріоритетних напрямків розвитку її в Україні;
- формування й реалізація державних ІТ-програм і проектів, а також визначення державних органів виконавчої влади відповідальних за їх виконання;
- фінансування її діяльності за рахунок засобів державного бюджету;
- встановлення системи економічних і інших пільг з метою стимулювання її діяльності й використання її результатів;
- сприяння розвитку ІІД регіонів України;
- організація її прогнозування;
- формування ринків її в Україні;
- реалізація зобов'язань по її програмах і проектах, передбачених міжнародними договорами України.

Також необхідно відзначити високий рівень впливу на ІІІ інституціональних факторів, що формуються на державному рівні. Інституціональні норми державного рівня можуть регулювати ІІІ шляхом зниження невизначеності, сприяти координації й кооперації учасників цих процесів.

Неодмінними властивостями інновацій є їх, ринкова затребуваність. Отже, інновації повинні володіти не тільки новизною як до всього суспільства, так і по відношенню до конкретної організації, а й задовольняти ринковий попит, тобто володіти ринковим потенціалом як показником ефективності роботи підприємства, реалізації його інноваційного потенціалу.

На жаль, нині держава має обмежені можливості надавати фінансову підтримку інноваційній діяльності підприємств, але навіть непрямі заходи стимулювання впровадження інновацій використовуються в Україні недостатньо [3].

Сьогодні головним завданням для України є створення умов для забезпечення конкурентоспроможності, що на сучасному етапі розвитку суспільства визначається рівнем освітньої кваліфікації населення, станом фундаментальних розробок, структурою НДДКР та мірою впровадження нововведень у виробництво. Це стосується вибору інноваційної стратегії, визначення пріоритетів, створення правової бази.

У даному контексті доцільно звернутися до світового досвіду, оскільки в розвинених країнах світу вже тривалий час пріоритетним напрямом державної фінансової концепції є пільгова податкова та амортизаційна політика як засіб стимулювання та підтримки інноваційного розвитку.

Одним з економічних доцільних напрямів залучення іноземних інвестицій в Україну є поетапний перехід від імпорту невеликих партій технологічного обладнання або інших товарів виробничого призначення (з метою вивчення та освоєння ймовірного ринку збуту продукції) до створення спільних підприємств з їхньою подальшою експансією на ринки за межами України. При цьому слід враховувати жорстку конкуренцію, що панує на світових ринках техніки і технологій. Успішність реалізації цього напрямку залежить від послідовності та радикальності економічних трансформацій. Усі рішення щодо укладання контрактів мають приймати незалежні від держави господарські суб'єкти, підприємці, які розпоряджаються власними або позиченими ресурсами і відповідають за наслідки прийнятого рішення своїм майном. Державі має належати роль регулятора податкової, митної та опосередковано і кредитної політики [2; с. 67].

Вважаємо, що удосконалення політики залучення зарубіжних інвесторів, пов'язано з вирішенням таких проблем:

- регулювання питань власності, особливо на нерухоме майно і землю, згідно з існуючими міжнародними нормами;
- прийняття законів та підзаконних актів щодо проблем, які стосуються іноземного інвестування, єдиним пакетом;
- розробка концепції (програми) з чітким визначенням мети залучення іноземних інвестицій, виділення пріоритетних сфер, механізму реалізації поставлених цілей;

- здійснення політики протекціонізму для підтримки вітчизняних товаровиробників та захисту перспективних галузей економіки.

Ефективне використання іноземних інвестицій потребує упорядкування державного управління ними. Передусім слід чітко визначити та розмежувати повноваження об'єктів державного управління в цій сфері з метою узгодження їхньої діяльності та уникнення дублювання повноважень.

Також звертаємо ще вагу на те, що економіка країни, де вітчизняний інвестор практично не вкладає кошти у розвиток виробництва, не може бути привабливою для іноземного інвестора. Залучення іноземних інвестицій має здійснюватися з урахуванням цілей і завдань державних програм структурної переорієнтації виробництва, цільових програм міжгалузевого та галузевого розвитку, конверсії та розвитку експортного потенціалу [1; с. 129]. Слід брати до уваги також процеси внутрішньої та зовнішньої кооперації продукції виробничо-технічного призначення, приватизації державних підприємств із залученням іноземного капіталу.

Україна має можливість змінити свої позиції як покупець інвестицій за рахунок їх диверсифікації, отримуючи іноземні інвестиції у вигляді технологічного обладнання, матеріалів, прав інтелектуальної власності, ноу-хау, торгових знаків, деяких інших цінностей. Доцільність такого підходу підтверджена не тільки деякими зарубіжними фахівцями, а й досвідом окремих країн, наприклад Японії, де закупівля та використання зарубіжних ліцензій значною мірою сприяли її соціально-економічному розвитку.

На загальнодержавному рівні мають бути створені економічні умови для активізації інвестиційної діяльності завдяки використанню переважно фінансово-економічних методів регулювання та стимулювання інвестицій, властивих ринковій економіці [4; с. 356].

До таких методів належить:

- регулювання ставок оподаткування;
- рефінансування;
- встановлення норм обов'язкових резервів в НБУ;

- стабілізація валютного курсу;
- скорочення/збільшення митних платежів тощо.

Методом економічного регулювання є також субсидювання позикового відсотка з кредитів для фінансування інвестицій. Це відповідатиме пріоритетам регіональної інвестиційної політики, сприятиме заохоченню спільного фінансування інвестицій з державних і приватних джерел.

Окрім того, в умовах недостатнього бюджетного фінансування науково-технічної сфери зростає необхідність реалізації позабюджетного стимулювання науково-технічного прогресу. Так, ефективною схемою фінансування інноваційної діяльності могла б стати мережа спеціалізованих державних небанківських фінансово-кредитних установ у різних галузях економіки й окремих регіонах для кредитування інноваційних проектів.

Інноваційна стратегія структурної перебудови економіки повинна визначати пріоритет інновації як системного процесу у визначенні напрямів розвитку нових секторів економіки та виведення з обороту застарілих традиційних економічних структур третього та другого технологічних укладів на засадах еволюційної економіки, що передбачає найвищу повагу до гуманітарних цінностей, ставить особистість в епіцентрі інноваційних процесів.

На наш погляд, сучасна інноваційно-інвестиційна політика держави повинна бути спрямована на поступове формування дієздатного інноваційно-інвестиційного потенціалу сталого розвитку України [7; с. 240].

Різниця в характері економічних проблем, з якими стикаються ті чи інші регіони, зумовлюють і різні підходи до їх вирішення.

Відповідно, державна інноваційно-інвестиційна політика має формуватися з урахуванням регіональних інвестиційних програм. Адже включені до державної програми інвестиції будуть реалізовуватися, а об'єкти будуватися в конкретних регіонах на певних територіях, економічні інтереси яких слід враховувати повною мірою. Способами врахування цих інтересів можуть стати спільне пайове фінансування з державних і регіональних джерел, надання пільгових централізованих інвестиційних кредитів під гарантії місцевих банків.

Таким чином, інноваційно-інвестиційний потенціал впливає цілий ряд різноманітних чинників, які як сприяють так і перешкоджають інноваційній та інвестиційній діяльності.

В таблиці 1 представимо ключові чинники, що впливають на інноваційно-інвестиційний потенціал сталого розвитку.

Таблиця 1.
Чинники, що впливають на інноваційно-інвестиційний потенціал

Система чинників	Чинники, що стримують розвиток інноваційно-інвестиційного потенціалу	Чинники, що сприяють нарощенню інноваційно-інвестиційного потенціалу
Техніко-економічні	Відсутність джерел фінансування слабість матеріально-технічної та наукової бази, високий економічний ризик, відсутність попиту на продукцію, застаріла техніка та технологія, низький науково-технічний потенціал держави.	Наявність необхідного наукового потенціалу, технічної бази, фінансових ресурсів, розвиток конкуренції та скорочення тривалості життєвого циклу наукоємних товарів, державна підтримка інноваційної діяльності.
Організаційно-управлінські	Сталі організаційні структури, надмірна централізація, відсутність інноваційної стратегії, орієнтація на усталені ринки, недостатність міжнародного науково-технічного співробітництва.	Гнучкість організаційних структур, демократичний стиль управління, децентралізація, міжнародна науково-технічна кооперація, створення інноваційної інфраструктури.
Соціально-психологічні	Опір змінам, зміна стереотипів, страх невизначеності, низький професійний статус інноватора, відплив наукових кадрів.	Сприйнятливості до змін, нововведень, моральна та матеріальна винагорода, можливість самореалізації.
Інформаційно-комунікативні	Недостатня інформація про інновації, джерела їх розроблення та розповсюдження, недостатній обмін інформацією для управління інноваціями, замкнутість і обмеженість міжгалузевих зв'язків.	Можливість швидко одержувати необхідну інформацію, правильний вибір інформаційних каналів, придбання ліцензій, патентів, ноу-хау, розширення горизонтальних потоків інформації
Правові	Недосконалість законодавчої бази з питань інноваційної діяльності, охорони інтелектуальної власності.	Законодавчі заходи (особливі пільги, закони), що заохочують інноваційну діяльність.

Джерело: згруповано автором

Найбільш перспективною стратегічною моделлю розвитку економіки України вважається зміна технологічного способу виробництва, реалізувати яку можливо лише шляхом підтримки та стимулювання «інноваційних ланок» економічного зростання [5; с. 43].

Проте сьогодні в Україні немає для цього ні фінансового, ні соціального підґрунтя.

Враховуючи дефіцит фінансових ресурсів, а також тривалий термін окупності більшості інноваційних проектів, пропонується інша модель вибору пріоритетів, яка складається з двох ланок: по-перше, пріоритетне фінансування виробництва товарів народного споживання – цільове, контрольоване пільгове кредитування тих інвестиційних проектів, реалізація яких дозволить поліпшити фінансовий стан галузей з найменшими витратами та в короткий термін обумовить збільшення податкових надходжень до бюджету і поступово створить матеріальну основу для подальшого фінансування структурної перебудови; по-друге, пріоритетне фінансування розвитку виробничої інфраструктури, енергозберігаючих технологій і наукомісткого машинобудування.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок

Представники майже всіх політичних сил, які ведуть дискусію про економічний розвиток країни, сходяться на тому, що в основу стратегії розвитку України має бути покладено інноваційно-інвестиційну модель, засновану на знаннях та інформації, що передбачає посилення уваги до розвитку людського капіталу.

Головними перешкодами на цьому шляху є, по-перше, відсутність взаємозв'язку між владою, наукою і суспільством; по-друге, відсутність механізмів управління реалізацією завдань довгострокового характеру та державного і громадського контролю за їх результатами.

Тому утвердження інноваційно-інвестиційної моделі розвитку національної економіки є безальтернативним шляхом для України забезпечити конкурентоспроможність вітчизняної економіки, інтегруватися в глобальні інтеграційні процеси їх рівноправним суб'єктом спрямування, а також забезпечити випереджальні темпи економічного зростання відносно розвинених країн світу і створити економічне підґрунтя для запровадження високих соціальних стандартів, притаманних розвиненим країнам світу.

Література

1. Андреева Т. П. Україна: економічний і інвестиційний потенціал / Т. П. Андреева. – Л.: Львівська комерційна академія, 2002. – 162 с..
2. Белаш Т. В. Зарубежный опыт государственного регулирования конкурентоспособности национальной экономики: [монография] / Т. В. Белаш. – Х: Норд плюс, 2000. – 191 с.
3. Бережна І.Ю. Теоретико-економічні підходи до обґрунтування змісту інвестиційного потенціалу / І.Ю. Бережна // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2010. – № 6. – С. 258-263.
4. Бодров В. Г. Державне регулювання економіки та економічна політика : навч. посіб. / В. Г. Бодров, О. М. Сафронова, Н. І. Балдич. – К. : Академвидав, 2010. – 520 с.
5. Бодров В. Г. Інноваційно-інвестиційна модель сталого розвитку національної економіки : навч.-метод. матеріали / В. Г. Бодров, В. О. Гусев, В. Ф. Мартиненко. – К. : НАДУ, 2009. – 60 с.
6. Прушківський В. Проблеми інвестиційної політики та інновацій національної економіки (економіко-екологічний аспект) / В.Г. Прушківський, Т. Г. Сиволап. – Економічний простір: Збірник наукових праць. - №47. – Дніпропетровськ: ПДАБА, 2011. – С. 115-123.
7. Соціально-економічний стан України: наслідки для народу та держави : нац. доп. / О. І. Амоша [та ін.] ; заг. ред. В. М. Гейць [та ін.] ; НАН України. Секція суспільних і гуманітарних наук. – К. : НВЦ НБУВ, 2009. – 687 с.
8. Федоренко В. Г. Основи інвестиційно-інноваційної діяльності : навч. посіб. / за наук. ред. В. Г. Федоренко. – К. : Алерта, 2004. – 431 с. – Бібліогр. : С. 422-431.

References

1. Andreeva T. P. (2002), Ukraine: ekonomichnyj i investytsijnyj potentsial [Ukraine: economic and investment potential], L'vivs'ka komertsijna akademiiia, Lviv, Ukraine, pp. 162.
2. Belash T. V.(2000), Zarubezhnyj opyt hosudarstvennoho rehulyrovanya konkurentosposobnosti natsional'noj ekonomyky [Foreign experience of government regulation of the competitiveness of the national economy], Nord plus, Ukraine, pp. 191.
3. Berezhna I.Y. (2010), Theoretical approaches to the economic justification of the contents investment potential, Derzhava ta rehiony. Seriiia: Ekonomika ta pidpriemnytstvo, no. 6, pp. 258-263.
4. Bodrov V. H. (2010), Derzhavne rehuliuвання ekonomiky ta ekonomichna polityka [State regulation of the economy and economic policy], Akademydav, Kyiv, Ukraine, pp. 520.
5. Bodrov V. H.(2009) Innovatsijno-investytsijna model' staloho rozvytku natsional'noi ekonomiky [Innovation and investment model for sustainable development of the national economy], NADU, Kyiv, Ukraine, pp.60.
6. Prushkiv's'kyj V.H (2011), Problems investment policy and innovation of the national economy (economic and environmental aspects), Ekonomichnyj prostir: Zbirnyk naukovykh prats', Vol. 47, pp. 115-123.
7. Amosha O. I. and Hejts' V. M. (2009), Socio-Economic Situation in Ukraine: Implications for People and the State, NAN Ukrainy. Sektsiia suspil'nykh i humanitarnykh nauk, Kyiv, pp. 687.
8. Fedorenko V. H. (2004), Osnovy investytsijno-innovatsijnoi diial'nosti : navch. posib. [Fundamentals of Investment and innovation,], Kyiv, Ukraine, pp. 431.

Стаття надійшла до редакції 02.09.2013 р.



ТОВ "ДКС Центр"